
ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	6
1.1. Методологія дослідження правопорядку у сфері національної безпеки	6
1.2. Поняття та сутність правопорядку в юридичній науці	15
РОЗДІЛ 2	
ПРАВОПОРЯДОК У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА ТИПОЛОГІЯ	37
2.1. Поняття і сутність національної безпеки у сучасному суспільстві	37
2.2. Концепція забезпечення правопорядку в сфері національної безпеки: національний та зарубіжний досвід	65
2.3. Типологія правопорядку в сфері національної безпеки	93
РОЗДІЛ 3	
МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	132
3.1. Поняття та принципи функціонування державно-правового механізму забезпечення правопорядку в сфері національної безпеки	132
3.2. Архітектоніка державно-правового механізму забезпечення правопорядку в сфері національної безпеки	153
ВИСНОВКИ	172
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	179
ДОДАТКИ	205

ВСТУП

В умовах складної трансформації українського суспільства одним із пріоритетних завдань є впорядкування правових відносин задля забезпечення стійкого і надійного правопорядку у фундаментальних сферах життя соціуму, особливо в сфері національної безпеки. Нагальність забезпечення правопорядку в цій сфері визначається, перш за все, сучасними реаліями геостратегічного розташування України, новими перспективами розвитку міжнародного правопорядку, а також стрімкими й масштабними змінами в соціально-політичній структурі країни. Правопорядок у сфері національної безпеки є однією із найважливіших умов функціонування держави та суспільства в цілому, тому його забезпечення є базовою потребою і важливим завданням для правоохоронних органів кожної країни як на національному рівні, так і в межах міжнародної спільноти.

Становлення української державності супроводжується несподіваним посиленням небезпечної військово-політичної нестабільності як всередині країни, так і за кордоном. Різкі ідеологічні та соціальні зміни в Україні стали факторами деформації суспільних відносин та аномії. Флуктуація державно-правового механізму в сфері національної безпеки зумовлює неспроможність правопорядку протидіяти загрозам, що спричинено як застарілістю методів та форм впливу, так і появою новітніх видів загроз. Все це вимагає теоретичного осмислення засобів і методів забезпечення правопорядку в сфері національної безпеки України з урахуванням стану правопорядку.

В останні роки питання національної безпеки у теоретичних дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців набули статусу ключових категорій. Безумовно забезпечення національної безпеки було і залишається пріоритетним для держави. Це має важливе значення не лише в контексті загального розвитку держави і суспільства, а й у про-

цесі формування та розвитку правопорядку, громадського суспільства, формування особистості індивіда.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт, присвячених питанням правопорядку та національної безпеки, необхідно констатувати, що комплексного вивчення правопорядку у сфері національної безпеки в Україні не було здійснено. Дослідження науковців щодо питань, присвячених національній безпеці, переважно проводилися в межах адміністративного права, політологічних та соціологічних наук, філософії та загальнотеоретичної юриспруденції. Водночас, проблематика правопорядку у сфері національної безпеки ні у вітчизняній, ні у зарубіжній теоретичній та прикладній юриспруденції не отримала належної комплексної розробки.

Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження стали праці таких вітчизняних та зарубіжних дослідників, як О.М. Андреева, Н.Б. Арабаджи, О.Г. Білорус, О.А. Більовський, І.Я. Богданов, П.П. Богуцький, С.А. Ватсон (С.А. Watson), А.В. Віссаров, В.М. Воробйов, О.В. Глазов, Г.Н. Даєм (G.N. Diem), В.В. Данілейко, А.В. Дацюк, О.П. Дзьобань, В.М. Казаков, С.Ф. Кечекьян, В.А. Колокольцев, І.Ф. Корж, Б.А. Кормич, Г.Ф. Костенко, О.Ю. Кравчук, А.Ф. Крижановський, Ю.П. Крисяк, А.А. Куковский, М.Б. Левицька, В.А. Ліпкан, Д.Г. Лук'яненко, Б.Л. Назаров, В.С. Нерсисянц, Ю.М. Оборотов, Н.М. Оніщенко, Н.В. Панаріна, Є.С. Папригін, Т.С. Подорожна, Б.Р. Позен (В.Р. Posen), Г.Г. Попов, П.М. Рабінович, Є.В. Рябова, О.П. Сауляк, С.С. Сенчук, В.В. Сергеев, Г.П. Ситник, О.Л. Хилько, І.А. Храбан, Р.Я. Шай, О.В. Шмоткін, О.В. Юдін, О.К. Юдін та інших. Незважаючи на наявність наукових робіт, присвячених вивченню правопорядку та національної безпеки, дослідження правопорядку в сфері національної безпеки не знайшло цілісного відображення в існуючих наукових працях загальнотеоретичної спрямованості, що разом із вкрай складним становищем захищеності України зумовлює необхідність подальшого комплексного дослідження цієї наукової проблеми.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ В СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОПОРЯДКУ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Однією з головних умов проведення наукових досліджень є визначення та використання необхідної методики, яка буде враховувати специфіку предмета та мети дослідження. Саме від цього залежить, наскільки результати дослідження будуть істинними, раціональними та обґрунтованими. Тому варто звернути увагу, що дослідження правопорядку в сфері національної безпеки має свою специфіку, пов'язану з предметом дослідження – правопорядком у сфері національної безпеки. Очевидно, що з методологічної точки зору таке дослідження, використовуючи лише юридичні методи у відриві від інших, наприклад, соціологічних, не розкриє в повній мірі сутність правопорядку не тільки в сфері національної безпеки, а й загалом. Саме використання принципу методологічного різноманіття дозволить дослідити правопорядок у його варіантному контексті, глибше виявити його природу, пояснити універсальність даної категорії¹. Більш того, такий підхід сприяє поступальному розвитку як самої теорії правового порядку, так і теорії права взагалі. Його завдання – забезпечити більш глибоку і різнобічну інтерпретацію природи й змісту правопорядку.

¹ Казаков В. Н. Правовой порядок в юридической теории и практике : дисс. на соискание ученой степени д-ра юрид. наук : спец.: 12.00.01 «Теория и история права и государства ; история правовых учений». Москва, 2003. 17 с.

Для вивчення правопорядку в сфері національної безпеки і визначення його сутності необхідним є комплексний підхід, що дозволить встановити сутнісні особливості досліджуваної сфери та виявити нові грані сучасного правопорядку, у тому числі в сфері національної безпеки. Методика нашого дослідження буде складатися з чотирьох рівнів наукової методології: філософських, загальнологічних, загальнонаукових та конкретнонаукових методів. Основним методом на філософському рівні буде діалектичний метод пізнання, який передбачає дослідження правопорядку в сфері національної безпеки в єдності його протилежних характеристик та в баченні цього явища суспільного буття як мінливого феномену, що розвивається, внаслідок його внутрішньої структури та взаємозв'язків.

Невід'ємною складовою будь-якого дослідження є використання загальнологічних методів наукового пізнання, до яких відносяться – аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, аналогія. Зазначені методи будуть використовуватися для пошуку та з'ясування сутності й природи правопорядку в сфері національної безпеки, визначення оптимальної моделі системи державно-правового механізму забезпечення правопорядку в сфері національної безпеки.

Наступний рівень складають загальнонаукові методи пізнання – емпіричні (спостереження, опис, порівняння), які необхідні для вивчення об'єктивної реальності застосування норм права в сфері національної безпеки та їх дієвості.

Комплексність дослідження передбачає застосування соціологічних методів пізнання, а саме: проведення контент-аналізу засобів масової інформації для оцінки та виявлення відмінностей між позитивним правом та інституціолізованою практикою застосування права суб'єктами суспільних відносин, власного анкетування та вивчення уже здійснених опитувань громадськими організаціями, центрами соціологічних досліджень щодо громадської думки про стан захищеності населення та держави від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Емпіричний етап дослідження уявлень про стан захищеності національних інтересів ґрунтувався на кількісній методології. Зокрема, методом отримання емпіричної інформації було обрано дистанційне анонімне анкетування з закритими відповідями. Оскільки поняття